

Önszabályozó adózás

Megjelent: [Élet és Irodalom](#), Budapest, 2006. augusztus 4.

Már megint a megszorító intézkedések, na meg a hozzájuk tartozó hisztéria. Ezekre öt-tíz évenként sor kerül. Az állam tevékenysége ilyenkor emlékeztet egy rossz doktoréra, aki ha látja, hogy már megint nagyon magas a beteg láza, belenyom jó sok lázcsillapítót, és ha sikerült lenyomni 37,5-re, akkor hátradől, hiszen az már nem olyan veszélyes. Ad valami homályos magyarázatot a betegség okáról, de gyanítani lehet, hogy a valódi ok egy régen lappangó nyavalya helytelen kezeléséből adódott. Pontos diagnózisra sose kerül sor, és így a megfelelő terápia sem végezhető el. A beteg nem gyógyul meg, legfeljebb (jó esetben) átmenetileg tünetmentes lesz.

A demokratikus választások nem kedveznek a diagnózis és a terápia kidolgozásának, azaz stratégiai koncepció kialakításának. Már Arisztotelész megmondta, hogy nem a demokrácia a legprogresszívebb államforma, hanem kell egy jó király, aki a rosszakat agyoncsapja, a jókat meg engedi érvényesülni. Csak hát előfordulhat, hogy a jóságos király valójában egy csúf diktátor, ráadásul mindez csak évtizedekkel később derül ki. Így aztán maradjunk a demokráciánál, mint legkisebbik rossznál! Ma már - némi cinizmussal - azt mondhatjuk, hogy négyévenként megválasztjuk, melyik kisebbség alkalmazhat diktatúrát a következő ciklusban. Akárhik kerülnek is hatalomra, nincs nagy mozgásterük. Többnyire csak tűzoltásra futja. Hosszú távú koncepciót sem kidolgozni, sem megvalósítani nem tudnak. Bármilyen ügyes taktikai húzásokat is alkalmaznak olykor, stratégia nélkül taktikázni sem lehet eredményesen.

[Liska Tibor](#) (1925-1994) már a 70-es évek közepén arra a következtetésre jutott, hogy az állam és a politika szerepét minimálisra kell csökkenteni, mivel az állam léte a bajok fő forrása. Bármennyire is rokonszenveznénk e gondolattal, megvalósítása egyelőre teljesen lehetetlen, mint ahogy az agyongyógyszerezett betegtől sem lehet hirtelen megvonni a gyógyszer adagot, még akkor sem, ha a gyógyszeres kezelés nem kívánt mellékhatásai rosszabbak, mint az eredeti betegség.

A Liska által kutatott társadalmi-gazdasági koncepció eleve stratégiai modellnek készült. Tehát nem gazdaságpolitikai javaslatnak szánta, hanem egy irány kitzűzésének, ami felé érdemes haladni, hogy egy hosszú, evolúciós folyamat eredményeként végül eljuthassunk valamilyen elfogadható állapotba.

Anélkül, hogy a [Liska-modell](#) részleteibe belemennénk, fogadjuk el, hogy kívánatos irány volna az állam szerepének visszaszorítása a gazdaságban. Ezzel egyébként a legtöbb közgazdász egyetért (legfeljebb a korlátozás mértékében van vita). Politikusok között is szép számmal akad, aki - legalábbis a szóhasználat szintjén - elfogadja ezt, bár egyik politikus sem igazán érdekelt abban, hogy kihúzza saját talpa alól a szőnyeget.

Jóval kevesebb egyetértésre fog találni Liskának az adóztatás kártékonyságával kapcsolatos véleménye. Az adóval nemcsak az a baj, hogy a jövedelmet elvonja azoktól, akik megtermelték, vagyis bizonyították, hogy képesek jövedelmet létrehozni. Sokkal nagyobb károkat okoz, hogy a pusztaság léte miatt eleve kevesebb jövedelem jön létre, mivel csökkenti a jövedelemszerzésre fordított energia hatásfokát. A hatékonyság szempontjából éppen azoknak kellene nagyobb lehetőséget biztosítani, akik tudnak élni is a lehetőséggel. A szolidaritás és a szociális érzékenység is fontos, nem kell és nem is szabad mellőzni. Ezt a feladatot oldják meg a különböző redisztribúciós rendszerek (a Liska-modell a [társadalmi örökséget](#) javasolja). Azonban újraosztani csak akkor lehet, ha van mit. Ha nem jön létre elegendő jövedelem, akkor minden hiába. Az elsődleges cél tehát, hogy jöjjön létre minél nagyobb jövedelem, mert akkor lesz mit újraosztani. Ha a gazdaság hatékonyan működik, mindenki jobban jár, még a hajléktalanok is jobban élnek egy gazdagabb országban.

Az adóztatás tetemes költségekkel jár, és tökéletes ellenőrzése lényegében lehetetlen. Nem csak az adóalanyok okoz jelentős többletköltséget, de az ellenőrző apparátus fenntartása is drága, és minél nehezebb kibújni az ellenőrzés alól, annál drágább. Következésképp adót csak drágán lehet beszélni, és akkor még mindig ott a kérdés, hogy ki ellenőrzi az ellenőröket.

A pénzügyesek (akiket Liska gúnyosan pénzügyetleneknek nevezett) folyamatosan azon törnek a fejüket: hogyan lehetne növelni a költségvetés bevételét, illetve az elfogadott adóbevételi tervet eredményesen teljesíteni. Sorozatosan találják ki azokat a szabályozásokat, amelyek legfeljebb átmenetileg hatnak, mert az adózók előbb-utóbb megtalálják a kikapukat. Olyan ez, mint a fegyverkezési verseny: minden csodafegyver csak rövid ideig hatásos, amíg nem jön az ellenszer, miközben egyre drágább és drágább lesz az egész. Az adóztatás (és az adókímélő módszerek alkalmazása is) egyre nagyobb többletköltséget okoz a gazdaságban, miközben rengeteg energia megy veszendőbe.

Az adózást nyilvánvalóan nem lehet néhány év alatt valami mással helyettesíteni. A magyar gazdasági struktúrában egyelőre a tetemes költségvetés nélkülözhetetlen, mivel a szociális kiadásokat nem lehet különben finanszírozni. Ez azonban még nem indokolja, hogy olyan szabályozást alkalmazzunk, amit nehéz (drága) ellenőrizni. Az elmúlt évtizedek tapasztalatai azt mutatják, hogy a jövedelemadóztatás teljességgel reménytelen. Jövedelemadót lényegében csak a közszférában dolgozó kisjövedelmű alkalmazottaktól lehet beszélni. A többiek mindig megtalálják a trükköket, ha másként nem, valamilyen természetbeni juttatás formájában. (Pl. egy többmilliós tengerentúli konferencián való részvétel némi papírmunkával elszámolható vállalati költségként.) A jelenleg használt adófajták közül egyedül a forgalmi adó az, ami viszonylag pontosan és olcsón beszédhető. (Itt is adódnak vitás esetek a vállalkozói költség és fogyasztás elkülönítésekor, de az esetek túlnyomó többségében egyértelmű a helyzet.)

A jövedelmeket (leegyszerűsítve) két dologra lehet költeni: fogyasztásra és tulajdonszerzésre. (A megtakarításoktól most eltekintünk, hiszen a takarékbetétként elhelyezett összegeket valaki más hitelként felveszi, tehát csak annyi történik, hogy átmenetileg valaki más használja fel.) Ha már muszáj adóztatni, elegendő lenne a fogyasztás és a tulajdon után beszélni a pénzt és akkor nem kellene vesződni a jövedelemszerzés bonyolult, ellenőrizhetetlen keletkezési formáival, hiszen bármelyik módon költik is el, adó tárgyává válik.

Nem csak a lakások, nyaralók és egyéb ingatlanok, hanem a cégek, vállalkozások is valakinek a tulajdonában vannak. A vállalkozások vagyoneértéke (nem a "könyv szerinti", hanem a piaci) szorosan összefügg jövedelemhozó képességükkel (sok közgazdasági tankönyv így is definiálja a vagyone értékét). A lakásokat, nyaralókat is tekinthetjük úgy, mint jövedelemforrást, még ha nincs is bérbe adva, hanem a tulaj lakja le az ott keletkező jövedelmet (a magyar statisztikai gyakorlat is beszámít a saját tulajdonban lakók részére "lakbérjövédelmet"). Ha elfogadjuk, hogy minden vagyone értékét a tőle várható jövedelem mértéke határozza meg, akkor azt is elfogadhatjuk, hogy nincs lényeges különbség a vagyoneadó és a jövedelemadó között. Ha mondjuk, 10% az átlagos tőkearányos jövedelem, akkor az 1%-os vagyoneadó, 10%-os jövedelemadónak felel meg. Annyi a különbség, hogy a vagyoneérték változása időben nem esik egybe a jövedelmek változásával (fejlesztési periódusban alacsony, vagy akár negatív is lehet a jövedelem). Ebből az is következik, hogy vagyoneadó és jövedelemadó együttes alkalmazása semmiképpen nem indokolható, hacsak nem akarjuk nagyon büntetni azokat, akik képesek jövedelmet előállítani, és ezzel elvenni kedvüket a jövedelem létrehozásától.

Liska ötlete alapján lehetne olyan tulajdonadó, ami önszabályozó módon működik. A tulajdonos maga értékeli a vagyoneát (tétélesen) és ezután évente befizet 1%-ot. Ez még nem elég az önszabályozáshoz, még az is kell, hogy ha vitatható a vagyoneértékelés mértéke, akkor a tulajdonos kötelezhető legyen a vagyonegység eladására az általa meghatározott értéken (vagy esetleg 10%-kal magasabb áron). Nem lehet jogosan elégedetlen az a tulajdonos, aki az általa 500 millióra értékelt ingatlanát 550 millióért adja el.

Ez az adóztatás lényegében nem igényelne ellenőrzést, hiszen a tulajdonosnak elemi érdeke, hogy helyesen értékelje vagyoneát, mert különben pórul jár. Az esetleges visszaélésekre hamar szakosodnának vállalkozások, akik felvásárolnák az alulértékelt vagyontárgyakat, bár legvalószínűbb, hogy erre nem is kerülne sor. Mindazonáltal egy ilyen vagyoneadóztatás sem valósítható meg egyik napról a másikra. Rengeteg átmeneti probléma adódik, elsősorban azért, mert a korábbi (adóztatott) jövedelmekből szerzett vagyone újbóli adóztatása igazságtalan és nem könnyű az új (már nem adóztatott) és régi (még adóztatott) jövedelmek szétválasztása. Az átállás alapos előkészítést, törvényalkotást, illetve széleskörű tájékoztatást igényel.

Ha bárki komolyan gondolja az állam szerepének csökkentését, vagy akár csak az olcsóbb államot, akkor a fenti javaslat megfontolást érdemel. Eszerint tehát csak forgalmi adó és vagyonadó lenne, ami olcsón beszedhető, az összes többi adónemet pedig elfelejthetnénk. Tehát az adóbevételek nem a jövedelem létrehozásakor, hanem csak elköltésekor keletkeznének, fogyasztási- vagy vagyonadó formájában. Az adóellenőrzés költségei nagyságrenddel csökkennének, nem is beszélve a vállalkozók adóelkerülésre fordított energiáinak felszabadulásáról, ami talán még nagyobb tétel, mint amit a költségvetés megspórol, továbbá az adminisztráció is leegyszerűsödik. Nem elhanyagolható szempont, hogy egy jövedelemadó nélküli világban több jövedelem jön létre, hiszen érdemesebb lesz az energiákat jövedelemtermelésre átcsoportosítani.

A javasolt módszer hatékonyságkényszerrel is visz a gazdaságba. Mivel a vagyonértéket mindenképpen a piaci szinten kell tartani, aki nem tudja ennek megfelelő jövedelmezőséggel működtetni, jobban jár, ha eladja olyannak, aki erre képes, vagy más módon gondoskodik arról, hogy a vagyontárgy elérje az értéknek megfelelő jövedelmezőségi szintet. Ez tulajdonképpen a hagyományos magántulajdon esetén is fennáll, és ha a tulajdonos racionálisan viselkedik nincs is különbség, de a mi esetünkben egy új készlet is belép, ami segíti, hogy ez a felismerés megszülessen.

Még egy fontos önszabályozó mellékhatásra érdemes felhívni a figyelmet. Az állami infrastruktúra-fejlesztés (amennyiben jó irányban történik) automatikus bevétel növekedést eredményezne. Például egy jó helyen megépített autópálya a térségben nyilvánvalóan felértékeli az ingatlanokat (a vállalkozásokat is beleértve), ami egyben növeli a vagyonadó bevételeket. Sőt, (bár csak utólag) kimutatható, hogy a fejlesztésnek milyen hatása volt az adott régióra.

F. Liska Tibor
2006. június

Irodalomjegyzék